

рощування та первинної переробки трави мате – південноамериканського чаю.

У штаті Парана здійснює мовлення радіостанція «Забава» (м. Прудентополіс), яка транслює свої передачі в мережі Інтернет цілодобово, популяризуючи українську музику та культуру.

Діяльність усіх названих організацій і товариств сприяє збереженню українцями Бразилії національної ідентичності.

Українці Бразилії мають традицію давати українські назви містам, вулицям, площам у місцях свого компактного проживання. Так, у Курітібі (столиця штату Парана) є площа України, на якій встановлено пам'ятник Т. Г. Шевченкові; є український меморіал, який вважається історико-культурною спадщиною муніци-

палітету, пам'ятник писанці та пам'ятний знак жертвам Голодомору.

У Прудентополісі (штат Парана) також є площа України, на якій встановлено пам'ятник Кобзареві. Площі України є і в кількох інших містах Бразилії. Там, де оселились українці, налічується велика кількість вулиць з українськими назвами, як-от Лесі Українки, Івана Франка або навіть вулиця Українців. Привертають увагу й назви містечок – УПА, Нова Україна в штаті Парана.

Бразилія шанує внесок українців у її загальний розвиток як держави. На знак удячності бразильського суспільства за це відповідний закон Бразилії оголосив дату 24 серпня Національним днем української громади – з унесенням до офіційного календаря свят, чого немає в жодній іншій країні світу.

Ігор Медвідь

«ГЕРОЙ НАШОГО ЧАСУ»: ЧОМУ МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ ВАЖЛИВИЙ ДЛЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ?

«І легше часами кров пролляти в одній хвилині ентузіазму, чим довгі літа з трудом сповнювати обов'язки і двигати спекоту дня, і жар сонця, і злобу людей, і ненависть ворогів, і брак довір'я своїх, і недостачу помочі від найближчих, і серед такої праці ж до кінця виконувати своє завдання, не чекаючи лаврів перед побідною, ані винагороди перед заслугою!»

Із пастирського послання митрополита Андрея Шептицького
«До Української молоді», 1932 р.

Цьогоріч минає 150 років від дня народження однієї з найхаризматичніших постатей в українській історії – предстоятеля Української греко-католицької церкви, митрополита Галицького й архієпископа Львівського Андрея Шептицького. Але цей текст не стільки про минуле й заслуги цього видатного чоловіка, скільки про наше теперішнє і наше майбутнє. Ви коли-небудь задумувалися над питанням: чому історію переосмислюють і переписують? Здавалося б, навіщо переписувати, якщо є добрі класичні праці, наприклад, «Історія України-Руси» батька української історіографії Михайла Грушевського? Чи історики, щоразу переписуючи історію, не займаються «винайденням велосипеда», коли його вже давно винайшли?

Насправді на питання «чому історію переписують?», як і на багато інших непростих питань, не існує однієї відповіді. Тут є кілька варіантів відповідей, і всі вони мають своє підґрунтя.

З академічного погляду, переписування історії є наслідком появи нових джерел або нової методології аналізу цих джерел, що змінює наше уявлення про ту чи ту історичну подію або постать. Якщо дивитися з політичного погляду, існує така дещо цинічна, але не позбавлена слушності приказка: «Історію пишуть переможці». У романі «1984» письменник Джордж Орвелл влучно описав цю формулу у вигляді гасла Партії: «Той, хто контролює минуле, контролює майбутнє, а хто контролює теперішнє, той контролює минуле». Подобається це історикам

чи ні, але історія була, є та, найімовірніше, залишиться невід'ємним складником державної ідеології та політики. Історія служить для потреб політичної еліти в справі легітимізації півного режиму, консервування чи перегляду актуального стану речей на міжнародній арені, створення образу ворога для відвертання уваги від внутрішніх проблем, формування та консолідації нації.

Але є ще одна дуже важлива причина, чому історія переосмислюється й переписується. Причина ця і філософсько-теоретична, і дуже практична водночас. Саме на ній я і хотів би зробити головний акцент у пропонованій статті. З чого ми черпаємо варіанти розв'язання наших життєвих труднощів? Порізному буває, але так чи так ми доволі часто звертаємося до досвіду, який може нам показати потенційні шляхи вирішення проблеми. Це може бути наш індивідуальний досвід. А може бути досвід інших людей (як кажуть, «краще вчитися на чужих помилках»), який ми отримуємо через спілкування з ними, читання книжок, преси, Інтернету. Досвід існує не тільки індивідуальний, але й колективний, притаманний певній групі людей. Зокрема, це досвід покоління.

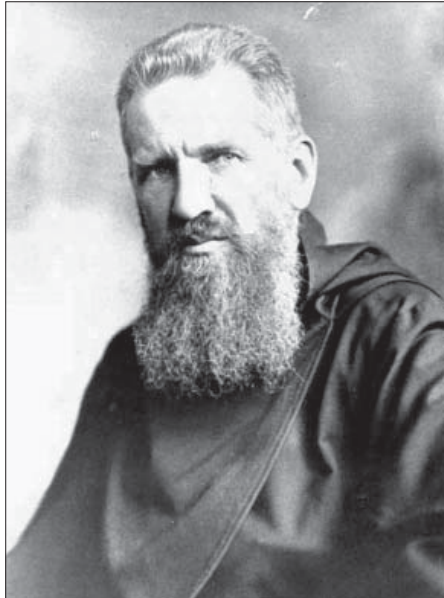
Кожне покоління постає перед певними викликами і проблемами. У кожного покоління ці проблеми та виклики є іншими. Інколи виклики та досвід різних поколінь є настільки відмінними, що виникає так званий конфлікт поколінь. Щоб було зрозуміло, що я маю на увазі, наведу приклад покоління, котре народилося в Західній Україні в 1910–1920-х рр. і мало схильність до радикального розв'язання проблем. Це сталося внаслідок того, що, по-перше, їхнє дитинство припало на період Першої світової війни (1914–1918) і змагань за українську державність (1917–1921). Вони змалку бачили насилля і свідомо чи підсвідомо сприймали насилля як ефективну формулу розв'язання проблем. По-друге, покоління їхніх батьків і дідів прогало битву за Українську державу. Молодь убачала причину поразки, зокрема, і в надмірній толерантності, захопленні ліберальними та лівими ідеями, браку дисципліни, сили та волі до боротьби й перемоги. Бунт її виражався в радикальності: «Ми

не будемо такі, як ті старші. Ми не вагатимемося, не займатимемося розумуваннями та дипломатією. Ми будемо вольові, безкомпромісні та сильні». Це було покоління, яке проявилось в націоналістичному русі 1930–1940 рр.

Але повернуся до переосмислення історії. Процес переписування й переосмислення історії – це процес пошуку відповідей на виклики сучасності в досвіді минулого. Питання: «що робити?» і «куди прямувати?» залежать від питань: «хто ми є (як спільнота)?» і, відповідно, «як наші предки реагували на подібні виклики?» Один із важливих викликів багатьох минулих поколінь українців полягав у тому, щоб відстояти, зберегти українську мову, культуру, ідентичність, а кінцевою метою було здобуття державної незалежності. Тому вони шукали в історії тих прикладів, що допомагали б реагувати на ці виклики. Головний акцент робився на боротьбі й готовності до самопожертви – на козацьких повстаннях, збройній боротьбі повстанців у ХХ ст., культурних діячах, які зазнавали утисків, намагаючись зберегти українську ідентичність.

На жаль, у процесі акцентування на мартирологічно-героїчних наративах витворилася парадигма «нації-жертви»: надмірний наголос на стражданнях і жертвах, що їх зазнали українці. Віктор Ющенко за свого президентства навіть пробував зробити з Голодомору головний історичний національний міф. Головна функція цього міфу мала б полягати у формулі примирення: «Герої роз'єднують, жертви – об'єднують». Ідеться про героїв Другої світової війни – червоноармійців і вояків УПА, історична пам'ять про яких роз'єднує українців, а інструментальне використання цього чинника в політиці дестабілізує суспільство.

Моя головна теза полягає в тому, що молоді покоління потребують інших історичних героїв та інших прикладів досвіду. Державу, дякувати Богові, ми вже маємо. Мені можуть заперечити: «Але ж перебуваємо в стані війни. Тому герої боротьби і самопожертви є вкрай важливими». Спробую обґрунтувати свою відповідь на такий можливий закид, який, безперечно, має сенс. На мою думку, власне тому ми і перебуваємо в стані війни, бо покоління, на плечі якого ліг

Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944)

тягар розбудови держави, не зуміло відповісти на головний виклик – перетворення України з відсталого скорумпованого пострадянської країни на ефективну, демократичну, з європейськими стандартами. А чому так сталося? Одна з причин: покоління було виховане вмирати за Україну, а не жити для неї. Погодьтеся: боротися і будувати – це два різні завдання. Як наслідок, ми не змогли модернізувати Українську державу й побудувати якісно кращі суспільні відносини – й отримали натомість збройний напад сусіда-агресора, який вирішив скористатися з нашої неефективності та роз'єднаності. Чи це сталося б, якби нам вдалося провести необхідні реформи і змінити країну?

Власне, й нині, як зазначають багато експертів, основне завдання Путіна – не стільки завоювати Україну (в буквальному сенсі слова), скільки не дати їй модернізуватися. Бо модернізація України – це крах імперських ілюзій Кремля. Це означає, що вся концепція «Русского мира» не варта й ламаного гроша. Саме тому головним завданням молодого покоління є насамперед побудова якісно нової України. І саме це є питанням нашого виживання, бо відбити напад ворога ми можемо. Але тоді знову постане питання: що далі? Знову те саме? Ось чому ми потребуємо інших героїв, інших розставлень акцентів.

В Україні недооцінені герої органічної праці, постаті, які своєю «сродною працею» – громадською, інтелектуальною, політичною, фізичною – змінювали світ навколо себе, пропонували нові рішення, керувалися не лише хвилею ентузіазму, але й не ламалася під тягарем важких завдань і невдач, що траплялися на їхньому шляху. Такі герої мають бути мейнстрімом у публічному дискурсі про історію та в шкільній історії, щоб показати молодому поколінню приклад: твої предки були креативними, ефективними, успішними, вони вміли будувати (а не лише страждати, боротися і жертвувати). І ти це теж зможеш! Вір у себе, як вірили ці люди!» А в українській історії прикладів не бракує. Один із таких героїв – митрополит Андрей Шептицький (1865–1944). Про його діяльність можна писати (і пишуть) товсті книжки. Тільки саме перелічування важливих справ, які він зробив, зайняло б не одну сторінку та зробило б цю статтю надто довгою. Тому я хотів би коротко виокремити ті риси та заслуги Шептицького, які люди з покоління – покоління української незалежності – могли б узяти собі за приклад у контексті сучасних викликів.

Насамперед, приклад А. Шептицького вчить нас відкритості до спілкування та вмін-

ня вести діалог задля порозуміння. Іван Франко, полемізуючи щодо пастирського послання А. Шептицького «О квестії соціальной» писав: «Він [Шептицький] не промовляє як його попередники, з висока, авторитетно, напушеним, має статичним тоном, не ходить на ходильниках, і не «возвіщає», а говорить по prostu, як рівний до рівних, як чоловік до людей, радить, упомінає, іноді й полає, не лякаючись ужити енергичного слова, де річ того вимагає». А. Шептицький своїм прикладом показує, що якщо хочеш, щоб тебе почули, варто звертатися зрозумілою для аудиторії мовою. Коли він пише до етнографічної групи гуцулів, то звертається до їхнього діалекту, в такий спосіб показуючи свою близькість і відкритість до них.

У час, коли значна частина галицького духовенства проклинає радикалів (соціалістів), цурається з ними вести діалог і вважає їх за останніх грішників, А. Шептицький приходив у дім одного з їхніх лідерів – Івана Франка. Потім, уже після смерті митця, він захищає прихильників ушанування краянина від нападів критиків (переважно з церковного середовища), які вважали культ І. Франка шкідливим. Таким чином, митрополит повсякчас демонструє, що потрібно вести діалог і поважати своїх опонентів. Ти можеш не розділяти їхнього світогляду й цінностей (як було у випадку з І. Франком), але щоб порозумітися, потрібно вміти принаймні вислухати позицію інших і намагатися зрозуміти, чому вони так думають.

Віддавна так повелося, що люди мають властивість ділитися на тих, які хочуть «будувати мости», і тих, які хочуть «споруджувати мури». Митрополит А. Шептицький належав до першої категорії. Це саме те, чого ми нині потребуємо, бо стратегія «спорудження мурів» робить ставку на безпеку як головну цінність. Але така цінність характерна для закритого суспільства. Адаже, споруджуючи мури, ми не лише захищаємо себе, а й обмежуємо, замикаємо себе в гетто. Це не є стратегією розвитку. Сучасна Україна потребує якраз стратегії розвитку, бо це наш головний шанс вирватися з того стану, в якому ми перебуваємо. Таку стратегію А. Шептицький послідовно втілював у життя.

Інший вельми цінний приклад душпастиря полягає в тому, що він учить нас мислити глобальними категоріями. У його посланнях неодноразово можна помітити доволі широкий погляд на ту чи ту проблему й намагання віднайти її корінь. Саме це й було передумовою позитивних розв'язань низки конфліктів, адже лікувалися причини хвороби, а не її симптоми. А. Шептицький, як шаховий гросмейстер, мис-

лить стратегічно, вміє прораховувати ходи наперед. Наприклад, у грудні 1941 р. він пише пастирське послання «Наша державність» (більш відоме під назвою «Як будувати Рідну Хату?») – пише в самому розпалі Другої світової війни. Українці на той момент не мають ані впливового політичного лобі, ні сильного власного війська, багато із провідних діячів українського руху або знищені, або сидять в нацистських і радянських таборах, або перебувають в еміграції. Шанси здобути українську незалежність доволі примарні. Цінність людського життя щодня нівелюється. У суспільстві панує атмосфера, яку можна ілюструвати біблійною цитатою: «Боже мій, Боже! Чому Ти мене покинув?» І за цих умов А. Шептицький пише послання, в якому роздумує над тим, якою мала б виглядати майбутня Українська держава. Так він показує і свою віру в Божу ласку, віру в те, що зло – не вічне. Рано чи пізно всі жахіття закінчатся. Й Українська держава таки постане, а тоді й зайдеться про «стратегію розвитку». Пастирське послання «Наша державність» можна вважати класикою української суспільно-політичної думки. Соромно тільки, що сучасні політики його не використовують, не читають, а значна частина, напевно, навіть і не підозрює про існування такого документа.

Митрополит А. Шептицький є дуже вдалим прикладом власне тих героїв, яких молоде покоління потребує, – героїв ефективної модернізації. Він розумів одну важливу річ, розуміння якої часом бракує церковним діячам: якщо Церква хоче розвиватися та розширюватися, то вона має реагувати на виклики сучасності, а не ховатися й робити вигляд, нібито нічого не відбувається. У церковному житті владика зробив низку реформаційних заходів, які мали на меті покращити освітній рівень духовенства та мирян, переосмислити соціальну роль Церкви, розвинути монаші згромадження та мирянські рухи. У суспільно-політичному житті він намагався відмежувати священників від безпосереднього ангажування в політичні справи, натомість скеровуючи їх на розвиток громадянського суспільства: банки та кооперативи, стипендії для навчання здібної молоді, шпиталі, сиротинці та благодійну діяльність, підтримку культурно-мистецького життя.

Ще одна важлива риса А. Шептицького, яка вкрай потрібна нам, якщо ми хочемо змінити свою країну, – це дух служіння. Чи можете уявити собі ситуацію, коли син якогось заможного бізнесмена, всупереч планам батька, ігнорує можливість чудової світської кар'єри, змінює конфесію (з католицької на греко-католицьку) та йде в монастир, щоб у подальшому служити народу? А саме так виглядала ситуація молодого Романа (повне світське ім'я Андрея Шептицького – Роман Марія Александр). І розчарування батька, який довго відмовляв сина від такого кроку. Та це ще тільки квіточки всіх тих випробувань, які випали на долю видатного українця. Частина польського середовища сприймала зміну ним конфесії як зраду. Натомість частина українського населення з підозрою видивлялася в ньому польського шпигуна. Таке ставлення відображене в іронічному вірші Осипа Маковея:

Коли б я польським графом був...
Ет! То ж то би я мався!
Я би зараз поляків забудь,
До русинів признався.
Вони би з дива раз зійшлись,
А я сказав би слово:
Мій рід одрікся вас колись,
Я признаюсь наново.
Чи треба Вам свого царя,
Чи хоч митрополита,
Все прийму, бо душа моя
Добром для Вас налита.

У такій непростій ситуації перебував А. Шептицький. Додаймо до цього подальший арешт і заслання під час Першої світової війни, важку хворобу, яка посадила його в інвалідний візок, і зрозуміємо, наскільки непростим було його життя. І в цій важкій атмосфері митрополит виявляє дух служіння, в різний спосіб дбаючи насамперед про добро своєї пастви, та й не тільки своєї. Він не раз ризикував життям, допомагаючи переховувати євреїв у роки Голокосту. Приклад митрополита є дуже актуальним у контексті викликів, які нині стоять перед молодим поколінням українців. Бо якщо ми не зуміємо якісно змінити країну, то нашим дітям і онукам, можливо, знову доведеться вмирати, щоб її не втратити.

